

Resumo da sentenza

Todos os que a coñecemos fomos ao xuízo polo asasinato de Susana Figueiras: Óscar Seoane, Xaime Luxán, Raquel Casteleiro, Roberto Vila... en fin, non faltamos ningún.

O xuízo foi longo e moitos tivemos que declarar.

Ao fin, o xuíz pronunciou a sentenza:

“Este Tribunal, á vista das probas presentadas pola Fiscalía e, en particular, da última achada na escena do crime: o resgardo da xoiaría *Marín*, atopa o acusado culpable da morte de Susana Figueiras acontecida o vinte e catro decembro do ano pasado.

Este Tribunal terá en conta o desequilibrio psicolóxico do acusado á hora de pronunciar a pena á que se lle condena...

Levántese a sesión.

17 de xuño de 2003”.

Contos de manicomio

Chove sobre as húmidas pedras de Santiago.

A través da fiestra do hospital vexo como unha fina choiva forma espellos sobre o solo de Santiago, é como un mar de pedra onde se asenta a cidade de Compostela.

O meu nome é Gabriel Fontán, e as razóns polas que me vexo metido nun hospital psiquiátrico hanse coñecer ao seu debido tempo. De momento, abóndelles con saber que vai para un ano que me pecharon aquí, e que non estaba tolo, polo menos, máis tolo do que xa estivera sempre.

Acabo de comezar o meu diario, que será o diario dun só día, que é o día de noiteboa do ano pasado: o día que mataron a Susana Figueiras.

Falando aquí, nestas páxinas, de todo o que aconteceu ese día, penso que poderei clarexar todo o que ocorreu no crime de Susana Figueiras. Nestas páxinas do meu diario quedará selado todo o que eu sei sobre ese crime.

Non sei por onde empezar. Só hai outros dous enfermos na sala do manicomio. Intento concentrarme para escribir, pero a conversación dos outros dous tolos, un home e unha muller de mediana idade, impídemo, e arrimo a orella para saber de que están falando:

—E a vostede por que a pecharon aquí?

—A min pecháronme aquí as miñas irmás adoptadas para que non lles roubara o amor dos meus sobriños putativos, pero perdóoas, tamén dispenso os meus sobriños, que lle mordían os nocellos ás poucas visitas que tiña, e ensinábanlle a súa colección de ras, en vez da caligrafía como os rapaces ben nacidos. Eu pasei ata os cincuenta e cinco anos debaixo das saias da miña nai, esperando que me chegara o príncipe azul ou que me partira un raio; non tiveron sorte en ningunha das dúas cousas pero non me laio.

Cando as miñas antigas amigas de colexio viñan verme e traían os seus fillos, miña nai preparáballes chocolate e a min dábame un ataque de nervios en canto os vía formar corro berrando sobre el. Eu tiráballes o chocolate ou o café ou o que houbera riba da mesa aos raparigos e despois púñame a patexar riba da alfombra persa; miña nai dicíalles ás miñas amigas que non se preocuparan polo meu estado, que era unha gripe mal curada.

Debería contarllo ao seu médico.

—Para que? Cre que estou tola. Pero eu estou segura de que está mercado polas miñas irmás, que nunca me puideron ver diante. Miña nai chamábase Avelina Tortosa, e bastante fixo por min que non me puxo Avelina como a súa graza. Eu chámome Mariela, dona Mariela a secas.

—Dona Mariela vai todo xunto?

—Si, señor, todo xunto e así como soa. Eu sei ben que o día que me quede fría como un caramelo, escarranchada na metade do corredor, sen forzas para espantar as tres moscas que andan ás voltas sempre ao redor dos mortos, terei que sufrir a vergoña de escoitar os insultos dos enfermeiros sen poder replicar, e trasladaranme de andas en andas ata o tanatorio, e poreime vermella de ira mentres agonizo, notarei que non collo alento e morrerei vermella de indignación.

Todo isto non me pasaría se casara a tempo, sempre é máis respectable unha viúva dun comandante, ou dun xeneral, que unha vella solteira e soa.

Ás veces soño que me morre un marido nos brazos, non sabe vostede o pracer que produce asolagar de lágrimas, cepillar o pelo, e peitearlle as cellas a un marido defunto.

Eu sei que ninguén me vai estrañar esta noiteboa, a verdade é que non me importa. As mulleres de bo apelido, as viúvas coruñesas dos comandantes, pasean de cinco a sete polo Cantón Grande, logo van para a casa tomar unhas copiñas de anís, e pola mañá paga a resaca a criada. Para a xente con apelido os costumes son como unha ladaíña. A min ninguén me estrañará esta noiteboa, que máis quixera eu, ninguén me estrañará cando caia en picado e me estrele contra a baldosa fría do corredor do hospital, pero dáme igual. O único que sinto verdadeiramente e non ter un esposo como Deus manda, para poder enchelo de bicos na vida, para poder pasear de cinco a sete con el polos Cantóns, para chorar como é debido a súa falta. Queira Deus que nunca chegue a verse no meu pelexo, nin en tan dolorosa circunstancia!

—Deus non o queira, dona Mariela!

—A min o que me gustaría sería ter un marido morto do que poder alardear, pero como non vai poder ser, confórmome con imaxinar o que senten as viúvas dos militares famosos desta cidade, confórmome con imaxinarme vestida de negro, tomando o té no Náutico vello coas medallas do meu xeneral cubrindo o meu escote.

—Fai vostede ben.

—Enriqueta Lemús é unha das miñas irmás adoptadas, é unha das que asinou para que me pecharan aquí en contra da miña vontade. Vese que Deus castiga sen pau e sen pedra, porque pouco despois o esposo colgouse do tubo da campá extractora.

Enriqueta encontrouno balanceándose cunha nota no peto que dicía que se aforcaba porque estaba arruinado e porque a súa muller lle quitara as ganas de vivir.

—Pobre home!

—Enriqueta colleu o vicio do Bingo. O bingo non é mellor nin peor que outro vicio calquera, pero gástanse máis cartos; non é o mesmo que se a un lle dá polos doces ou por coleccionar bolboretas, poñamos por caso.

—Si señora, é como unha droga.

—O marido de Enriqueta aforcouse porque a paga que lle deixou o exército non lle chegaba a muller para unha semana no bingo, así que Enriqueta comezou a deitarse con todos os crupie-res da Coruña a cambio de cartóns. O esposo de Enriqueta aforcouse para non verse morrer cornudo e morto de fame: o marido de Enriqueta sería o que fora pero tiña o seu orgullo. A nota que deixou nunca chegou a mans do xuíz; as miñas irmás adoptadas, que son como unha mancha de víboras, encargáronse de facela desaparecer antes do rexistro. As miñas irmás adoptadas sempre estaban discutindo; vese que, como estaban endemoñadas, non se fiaban moito as unhas da outras.

—Claro, é comprensible.

—A Enriqueta collérona e metérona aquí por viciosa e ludópata. Cando lle puxeron a camisa de forza tiveron que desengan-chala a hostias da adegado do tío Frascuelo, déronlle cunha maza e todo, en fin déronlle con todo o que tiñan á man, que senón non saía. Sacárona media morta. Agora como ten tempo inventou un xogo parecido ao parchís, e pasa o tempo xogando con outras da súa á e apostando chapas de Coca-cola. Polas noites hai que andar a paus con elas para que apaguen a luz.

A min non me importa estar pechada nun manicomio, aquí unha pode pasalo moi ben, o caso é saber organizarse.

—Non me diga. E pode saberse que cousas se organizan nas casas de tolos?

—Como se nota que acaba vostede de chegar! Pois de todo: Marcos Santiso, sen ir máis lonxe, o que matou de seis tiros as tres vacas endemoñadas do Salustiano, empezou o parvo a xuntar escarvades despois dunha comida e xa rematou a maqueta do hórreo máis grande do mundo, o que ten máis pés, e agora está aforrando para rematar de construír unha catedral. Xosé Manuel Perón está facendo un váter mixto no patio para que fagan as súas necesidades os internos, todos lle axudamos como podemos: aquí cando algo nos interesa, todos arrimamos o ombro, a verdade é que nun manicomio se ten tempo para facer de todo; Xosé Manuel Perón está a facer o váter coa paga que nos dan os sábados pola mañá, para que os internos menos perigosos vaíamos ao cine as fins de semana. É un váter mixto e moitos de nós lle axudamos a remover o cemento porque nos fai ilusión velo rematado. Evaristo Paniagua cando chegou aquí pesaba corenta e cinco quilos, parecía talmente unha radiografía, e agora pasa o día comendo, bebendo e facendo ximnasia; converteuse no terror das internas, ata parece máis alto e todo! Nunha casa de tolos sempre hai algo que facer; Trémula García dá clases de mambo os martes e os xoves, e á entrada vende follas de vide para os que non veñan vestidos para a ocasión; Marco Antón tíralle migas de pan ás pombas, e como non temos pombas as migas tenas que limpar Tomás, o xardineiro, porque non hai quen llas coma. Tomás anda todos os días a paus con Marco Antón pero el, como quen oe chover, pola tarde xa volve ás andadas. Ás veces non tira miguíñas de pan e anda apertando porcas cunha chave inglesa que lle prestou o de mantemento. Vostede coñece a Xerardo, o que anda cunha bufanda branca e un chapeu de vaqueiro tipo John Wayne?

—Polo nome, non, pero seguro que o coñezo de vista.

—Pois é un santo ese home, ten un corazón de ouro. Ao Xerardo méterono aquí porque un día lle deu un ataque de nervios

e lle fixo unha emboscada ás señoras que ían á tenda polo pan cun rifle de asalto cetme modelo “L”. Creu que era un francotirador bosníaco. Que lle quere vostede?

—Nada, eu nada... cada un temos a nosa cruz.

—A Marcos Santiso fixéronlle falta seis tiros para matar tres vacas porque a unha delas sempre lle acertaba nos cornos.

—Vese que o animal lle adiviñaba as malas intencións e defendíase como podía.

—Ao mellor foi iso; o caso é que Marcos Santiso mentres non se lle deixa saír á ventá ver como pacen as vacas é un tipo normal, ninguén diría que está como unha cabra. O malo é cando ve unha tenreira, entón acórdanlle as vacas do Salustiano e hai que amarralo con cordas porque se tira a ela. Polo demais é un tipo moi creativo, cando non está matando vacas, quero dicir. Marcos Santiso está construíndo unha catedral de escarvadentes, agora xa anda pola á norte, é un artista, vese que as casas de tolos non son máis que caldo de cultivo para a arte. Tamén está Anxo Martorrel, que fai pulseiras de coiro e véndeas os domingos despois da misa. Os tolos van á misa porque nunca perde a fe na que se educan, hai manías de difícil desarraigamento. Anxo Martorrel non está tolo, que Deus me perdoe que tampouco lle desexo mal a ninguén! Cando quixeron botalo por cordo agarrouse á cela con unllas e dentes e non había quen lle soltara o pomo da porta da man, así que deixaron que quedara coa condición de que pasara por esquizofrénico cando viñera a inspección. Vese que Anxo non quería desatender o negocio que tiña os domingos á saída da misa, vese que era un bo negocio venderlle aos tolos as pulseiras de coiro. O director do manicomio chamouno ao seu despacho e chegou con el ao seguinte acordo:

“A min non me importa que quedes, todo é preferible a ter que aturarte ouveando nos xardíns toda a noite, ou seguíndome os partidos de fútbol os domingos e aguantarte sentado xunta de min nas terrazas, botándolle a lingua fóra aos meus amigos,

como lles fixeches a última vez que te botamos, para que te readmitira, pero a min non me fodas, Anxo, cando chegue a inspección faste pasar por tolo, tampouco creo que che sexa moi difícil”.

—E vostede como se chama e a que se dedica?

—Eu chámome Anastasio e son carniceiro.

—Non, eu digo: que é o que fixo para que meteran aquí?

—Pois, iso, degolei a miña muller e as miñas tres amantes.

—Xesús!

D. Anastasio o carniceiro sinaloume.

—E ese que mira? Coñéceo vostede? Leva toda a mañá aí escribindo e agora non nos saca ollo.

Dona Mariela miroume e contestou.

—Nunca falei con el, sempre anda só e non fala con ninguén.

—Seica é mudo.

—O mellor é preguntarllo a el.

Os dous personaxes achegáronse a miña mesa, dona Mariela sorriume e preguntoume alto e devagar.

—Oia, mozo, é vostede mudo?

—Non, señora?

—Alégrome moito. E que está facendo, vai escribir un libro?

—Aínda non o sei, de momento intento escribir un diario.

—É vostede escritor?

—Non, señora, son xornalista.

—Un xornalista! Eu nunca coñecín un xornalista. Eu coñecín moi pouca xente: a miña nai tívome debaixo das súas saias ata os cincuenta e cinco anos.

—Síntoo moito, señora.

—Moitas grazas. Oia vostede, aínda faltan cinco horas para a cea de noiteboa, e estou aburrida; se me fala vostede da xente que coñece, regálolle o xersei de la que estou a piques de rematar.

—Pero, señora, intento escribir un diario...

—Non se preocupe, fáleme tamén do seu diario, eu non o molestarei. Que di este recorte de prensa que ten aquí? Déixamolo ler?

—Faga vostede o que queira. Diga eu o que diga, farao de todas as formas.

—A ver que pon aquí:

O crime de Noiteboa

Xuízo. Ás dez da mañá de onte comezan as vistas preliminares do xuízo contra o presunto asasino de Susana Figueiras, que se declarou inocente de todos os cargos.

Este xornalista consultou a eminentes xuristas, e ata é probable que cunha boa defensa quede impune o asasino desta moza.

(...)

Hoxe na miña columna quixera denunciar que o noso Código Penal ten lagoas que permiten que asasinos sen escrúpulos queden en liberdade ou, ao menos, se libren da cadea facéndose pasar por tolos.

Hoxe este xornalista, moi ao seu pesar, cre que a lei non debería ser igual para todo o mundo, que a vella máxima “*in dubio pro reo*” non debería aplicarse de forma indiscriminada.

Alexandre Martínez · Santiago

—Escribiu vostede isto, mozo?

—Non, señora.

—E para que garda este recorte de prensa. Coñecía a esta moza? E que lle pasou?

—Pois, xa o ve, que a mataron.

—Podía ser un pouco máis explícito?

—Non, señora, non podo, ao menos de momento. Só podo dicirlle que a Susana Figueiras a envelenaron hai hoxe un ano, o día de noiteboa.

—De que trata o seu diario?

—Do que aconteceu a mañá seguinte de que mataran a Susana Figueiras. Creo que cosendo todo o que ocorreu o día seguinte da morte de Susana encontrarei a pista que me conduza ás razóns da súa morte, creo que nas páxinas do meu diario se encontra a solución ao crime de noiteboa.

—Podemos quedarnos a escoitalo?

—Queden se queren, non me virá mal un pouco de compañía, pero non me interrompan, a miña memoria xa non é o que era e non lembro exactamente a orde na que aconteceron as cousas.

—E tamén me falará vostede da xente que coñeceu. Eu coñecín moi pouca xente, mamá só me sacaba os venres a tomar o té, e a xogar ao bingo ou ao *bridge* no Náutico Vello.

—Si, señora, vostedes non me interrompan que todo me irá saíndo. Pero non teño moito tempo, así que procuren deixar as preguntas para o final.

—Non se preocupe, o carnicero e mais eu seremos como tumbas.

—Agradézollo. Xa me irá saíndo todo pouco a pouco, pero xa lles digo que non teño moito tempo, é hora de comezar co meu *Diario...*

A mañá de noiteboa

Chove sobre Santiago. O orballo séntalles ben ás pedras milenarias, ás pedras empapadas de historia. Ao peregrino, ao visitante, ao vagabundo, a solemnidade da pedra faino sentirse incómodo, un pouco amolado, insignificante.

Deixo atrás a Quintana, e comezo a andar sen rumbo fixo. Non quero saber onde estou, aínda non tocaron as dez no reloxo da Torre de Berenguela.

Crúzome cunha señora cega, o son do seu bastón enche a rúa mollada e baldeira, recorda a un tambor marcando o paso dunha procesión.

—Bos días no dea Deus!

O saúdo cordial da velliña descoñecida alégrame tanto que me fai esquecer os seus pesares.

—E vostede que os vexa.

A vella non contesta.

Continúo o meu camiño, paro nos escaparates de cando en canto. Todo en Compostela chama á beleza, á tradición, ao recordo de centos de nomes históricos, de infinidade de desexos e culturas que deixaron a súa marca estampada na cantaría, na prata,

nos costumes. Todo en Santiago invita á meditación. Paro debaixo dun toldo a secar a chuvia dos ollos, o escaparate ofrece cinceiros de bronce con escenas de guerras e antigos cabaleiros con helmo e armadura, a catedral en prata...

Penso en Xelmírez o arcebispo, en Mateu o mestre, en Castelao o escritor, o político, o debuxante; penso en que incomprendidos e que felices, a un tempo, son aqueles que dedican a súa vida a un ideal.

A solemnidade das pedras de Santiago só é comparable á vontade férrea que a elevou durante mil anos, que lle deu alma.

Hoxe é vinte e catro de decembro e xa tocaron as dez na campá da Torre de Berenguela.

No Franco crúzome con tres mozos vestidos de tunos que volven de romaría.

—Bos días teñamos, cabaleiro. Non vería pasar dúas mozas con andares de princesa camiño da misa?

O máis alto non se conformou coa descrición do seu compañeiro.

—Tivo que velas, home. Unha era longa e desgairada, que é a que lle gusta a estes dous; a outra era... como un anxo.

—Non, mozos, eu non as crucei. Collerían outro camiño.

—Mal demo as confunda!, estas non van a misa. Vai voste-
de de retirada?

—Non, rapaces, acabo de levantarme.

—Pois vaia vostede pola sombra, que as madrugadas sonlle malas para a saúde.

Os mozos vanse rindo e alborotando.

Subo por Praterías. Desde os balcóns como fervenzas cae a chuvia en pequenos torrentes que escorregan dende a pedra ata o chan.

As beiras das rúas estreitas de Santiago parecen querer tocarse, é como se os construtores de Compostela quixeran defender a cidade porta con porta, como unha muralla.

Dou voltas á zona vella, tocan as dez e media nas campás da Torre de Berenguela, as campás da catedral soan baleiras, molladas, lúgubres.

Nada en Compostela é perecedoiro: as badaladas de pedra, os arcos con forma de demos, os sons das campás da Torre de Berenguela, todo en Santiago desprende o recendo da eternidade, todo en Compostela respira a coidadosa continuidade dunha orde.

Un can mexa debaixo dun de tantos escudos que adornan as rúas de Compostela, casas que viron nacer fillos ilustres, e nas súas placas reza: “aquí naceu ou morreu o ilustre bispo, ou médico, ou xeneral...”. O can faille pouco favor aos elevados pensamentos, o can pensará que cadaquén mexe onde poida.

O meu nome é Gabriel Fontán e escribo estas páxinas para axudar a esclarecer a verdade, creo que estas páxinas poden aclarar a verdadeira razón que impulsou o asasino a quitarlle a vida a Susana Figueiras.

Sigo dando voltas ao casco vello de Santiago, paro un anaco a contemplar o convento de San Paio de Antealtares, na Quintana de Mortos. Imaxino as monxas asomadas aos barrotes das súas celas que dan á praza pedindo perdón por poderen admirar a divindade aquí na terra. A néboa cobre, lenta, as pedras suorentas de Santiago, a néboa apenas permite ver o reloxo da catedral.

A cidade do Apóstolo, as súas igrexas, os seus edificios da zona vella, son frases dunha eterna oración labrada na pedra, todo en Santiago é morada de Deus, os homes aquí son tan só testemuñas do paraíso.

Na rúa do Vilar, unha figura negra, apoiada nun bastón, aparece entre a néboa. Era un mendicante:

—E logo, non me dará unha esmoliña para axudarlle ao apóstolo a cumprirlle os caprichos?

—Non levo nada enriba, bo home.

Por distraer a conciencia, pregunteille:

—Non vería pasar por aquí dúas mozas con andares de princesa camiño da misa? Unha era longa e desgairada e a outra era... como un anxo.

—Os únicos anxos ou santos que eu lle vexo a miúdo, señor, son os da catedral, e eses ollan para todos.

Saquei a carteira do pantalón e alixeirei un euro.

—Bos días, bo home.

—Bos días, cabaleiro, e que Deus, noso señor, llo premie con boa saúde e cunha muller de fiar.

O mendicante cubriuse de néboa, e aínda oín os seus risos e o seu último comentario:

“... aínda que non sexa longa e desgairada”.

—E a vostede con moitos parvos polo estilo.

Axudarlle ao apóstolo a cumprirme os caprichos..., sería o euro mellor gastado de toda a miña vida.

Seguín o meu camiño, crucei de novo o Obradoiro; o románico da catedral acusa a ambición do home por emular a Deus, por xogar a ser creador. O barroco invade espazos, enche a nada de exaltación de relevos de rocha que se antollan incómodas a un corazón romántico, figuras de pedra apiñadas con remordementos, sen un espazo propio.

Subo a costa de Xelmírez, hai xa catro anos que paseo por estas rúas húmidas e tristes que me van agarrando no seu abatemento de pedra e musgo, a rebeldía do home aletárgase baixo as torres que edifica, como diría Xaime Luxán; hai xa catro anos que cheguei a Santiago!

Neste diario contarei as cousas como me veñan á cabeza, o importante é non esquecer nada.

Á altura de San Martiño Pinarío escoito:

—Levo peixe fresco!

É unha moza nova, resulta atractiva a pesar dos seus farrapos e o seu olor a peixe.

—E non quererá un linguado o mozo? Mire que llo teño barato e estamos no tempo.

—E que tempo e ese, se pode saberse?

—E que tempo ha de ser? A cea de noiteboa, vaia un portento de señorito despistado.

—Non, moitas grazas. Hoxe ceo fóra.

Afasteime contemplando o seu sorriso burlón e a despedida atrevida das súas cadeiras. A rapaza apenas contaría dezaioito anos.